

Важливу роль у виборі способу мовної номінації відіграє значення про систему мови, про можливість і ономасіологічні рамки окремих підсистем. До чинників, що забезпечують вживання способу дериваційної номінації належать:

- сталість і продуктивність словотвірної системи;
- обмежена кількість засобів номінації, пов'язана зі спеціалізацією і типологізацією відношень, що виражаються. Німецька мова відрізняється від інших мов обмеженою кількістю словотворчих афіксів стосовно, наприклад, дієслова;

- компактність і інформативність структурного комплексу похідного слова, які знаходяться у відповідності з законом економії мовних зусиль;

- можливість імпліцитного вираження ієрархії і взаємодії категоріальної, словотвірної, семантичної.

Потенціал внутрішньої організації і зовнішніх зв'язків системи словотвору та його основна – номінативна – функція є взаємозумовленими. Цим і забезпечується створення і використання номінативів, які характеризуються словотвірною структурою, певними системними властивостями і функціями. Все назване визначає місце і роль словотворчих процесів у соціально зумовленому співвідношенні: дійсність – мислення – комунікація, що розуміють як процес або дійсність, яка здійснюється за допомогою мови.

Область дослідження дериваційної ономасіології вклучає вивчення таких проблем як:

- особливості відображення номінативної діяльності людини в такій одиниці номінації як похідне слово і формування таких категорій, які можуть бути названі ономасіологічними словотвірними категоріями мови;

- ономасіологічна спрямованість різних способів словотвору і словотвірних засобів;

- класифікація і опис ономасіологічних структур, репрезентованих похідними різних типів [2, 20-31];

Акт дериваційної номінації проходить як процес формування мовного знаку, який відрізняється від усіх інших мовних номінацій як у плані вираження, так і у плані змісту, тобто способом реалізації основної – номінативно-репрезентативної функції, завдяки своїй подвійній співвіднесеності з позамовною дійсністю і з системою мови [2, 57]. Похідні слова називають явища світу, реалізуючи при цьому потенціал словотвірної системи, у вигляді конкретної, структурно-представленої комбінації певних засобів, одиниць і відношень.

Таким чином, процес позначення елементів дійсності отримує об'єктивізацію і закріплення у мові у формі однослівних лексичних одиниць, що відрізняються низкою специфічних властивостей:

- як нові найменування предметів і явищ дійсності, утворюючись на базі існуючих номінативних одиниць мови, позначаючи ці ж самі поняття та поняття, які класифікаційно співвідносяться із раніше позначуваними або поняття, які відрізняються за своєю класифікаційною характеристикою;

- одиниці, які позначають явища світу стосовно їх природної класифікації, виконуючи роль трансформів і які займають певне місце у парадигматиці і ієрархії мовних одиниць і категорій, що формуються при участі словотвірної системи;

- називаючи нові поняття, закріплюють за позначуваним предметом певну властивість, але не прямо, а й опосередковано, через дію і вказівку на відношення до нього;

- як номінативні одиниці рівня слова виникають на основі судження про явища дійсності або формул їх визначення дефінітивного типу, що встановлені вже в мові, від власне предикативних одиниць комунікації синтаксичного рівня, похідні слова відрізняються внутрішньою імплікаційною предикативністю;

- вони виступають як мотивовані одиниці, які мають розчленовану структуру, в якій виокремлюється мотивуюча частина (спільнокоренева, номінативна одиниця, яка вказує на ономасіологічну ознаку) і формантна частина (дериваційний засіб, що вказує на ономасіологічний базис); носієм категоріального (загального, інваріантного) значення або значення похідних слів є вся формально виражена ономасіологічна структура;

- одиниці оформлюються за існуючими в системі мови словотвірними моделями;

- утворення похідних одиниць є фактом словотвірної системи, що виражає свою віднесеність до певного мовного класу або мовної семантичної категорії завдяки взаємодії засобів різних підсистем;

- як специфічні одиниці словотвірного рівня похідні слова беруть участь у реалізації потенцій мовної структури при виконанні основних функцій мови – номінативно-репрезентативної і комунікативної.

Отже, узагальнення всіх вказаних властивостей висуває характерні риси похідних слів:

- прогнозування їх функцій: потенційних і результативних;

- значний потенціал словотворчих конститuentів (твірної основи і афіксів) у системі форм мовної номінації в умовах мовленнєвої реалізації мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звегинцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи / Звегинцев В.А. – М.: Высшая школа, 1976. – С. 304 - 305.
2. Кубрякова Е.С. Теория номинации и словообразование / Е. С. Кубрякова // Языковая номинация (виды наименований). – М.: Наука, 1977. – С. 20 - 57.

ТИПОВІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВИХ ТЕКСТІВ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ Щигло О.І. (Суми)

Загальна теорія перекладу розкриває суть перекладацького процесу, перекладацьку стратегію. Часткові теорії перекладу займаються проблемами, які виникають при перекладі з даної конкретної мови на іншу

конкретну мову. Основна увага часткових теорій перекладу зосереджена на типових труднощах перекладу, обумовлених розбіжностями в лексичних та граматичних системах, у мовних і мовленнєвих нормах даної пари мов.

1.1. Переклад модальних дієслів

Найбільш типовими способами перекладу німецьких модальних дієслів на українську мову є:

- переклад німецьких модальних дієслів за допомогою українських дієслів з тим же словниковим значенням:
нім.: *Wenn es notwendig erscheint, kann und muss der Artillerieführer der Div alle ArtBtle, deren Reichweite es zuläßt, zu Feuerzusammenfassungen heranziehen*, укр.: *Якщо буде потріб, начальник артилерії дивізії може й повинен затучати для створення зосередженого воєно всі артдивізіони, які мають достатню дальність стрільби*;
- переклад німецьких модальних дієслів за допомогою українських дієслів з різними відтінками значення необхідності, зобов'язання, можливості:
нім.: *Die Sperren sollen den Gegner aufhalten oder seine Bewegungen verlangsamen*, укр.: *Загородження призначаються для того, щоб затримати супротивника або сповільнити його просування*; нім.: *Wegen seiner linearen Ausbreitung lassen sich mit Laserlicht ganz ausgezeichnete Zielvorrichtungen bauen*, укр.: *Прямолінійність поширення лазерних променів дозволяє використати їх для створення високоефективних візирних пристосувань*; нім.: *Der Feind soll keinen Einblick in den Verteidigungsraum nehmen können*, укр.: *Варто позбавити супротивника можливості вести спостереження за тим, що відбувається в районі оборони*;
- переклад німецьких модальних дієслів за допомогою модальних слів типу "необхідно", "можна", "не можна", "мабуть", "нехай", тощо:
нім.: *Durch Nachbrenner kann die Schubleistung für kurze Zeit erhöht werden*, укр.: *За допомогою форсажної камери можна на короткий час збільшити силу тяги реактивного двигуна*; нім.: *Die Erfahrungen des zweiten Weltkrieges sollen nicht vergessen werden*, укр.: *Не можна забувати досвід другої світової війни*; нім.: *Der Hauptvorteil einer Kretenstellung dürfte psychologischer Natur sein. Der Verteidiger fühlt sich in der stärksten Position*, укр.: *Мабуть, основна перевага позиції на гребені висоти полягає в тому, що вона дає психологічну перевагу. Той, хто обороняється відчуває, що його позиція сильніша*;
- переклад німецьких модальних дієслів зобов'язання за допомогою словосполучень типу "завданням є", "мета складається":
нім.: *Der Angriff soll den Feind vernichten und so eine Entscheidung herbeiführen*, укр.: *Мета наступу полягає в тому, щоб знищити супротивника й тим самим вирішити результат бою*.

Даний спосіб перекладу часто використовується при перекладі бойових документів.

- опущення модальних дієслів при перекладі на українську мову:

нім.: *Durch ihre relativ großen Wirkungsmöglichkeiten, den hohen Anteil an Systemen zum Verschuß von Kernwaffen soll die Artillerie günstige Bedingungen für schnelle Bewegungen der Kampfgruppen im Angriff schaffen*, укр.: *Завдяки високій ефективності, наявності великої кількості систем для доставки ядерних боєприпасів артилерія створює сприятливі умови для швидкого маневру бойових військ у наступі*; нім.: *Ballistische Rakete ist die Rakete, der eine bestimmte Bahn vorgegeben wird, auf der sie fliegen soll*, укр.: *Балістичною ракетою називається ракета, що летить по заданій траєкторії*.

В українському перекладі в обох випадках використані дієслова у формі так званого нейтрального презенса. Від інших видів презенса він відрізняється тим, що не співвідноситься з яким-небудь певним моментом мови. Даний спосіб перекладу німецьких модальних дієслів використовується досить широко.

1.2. Переклад конструкцій haben + zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv

Обидві ці конструкції виражають зобов'язання або необхідність. Семантичне розходження між ними полягає в тому, що в конструкції haben + zu + Infinitiv підмет виступає суб'єктом дії, а при конструкції sein + zu + Infinitiv - об'єктом дії. При перекладі бойових наказів і розпоряджень обидві конструкції слід перекладати за формулою "кому що робити", наприклад:

нім.: *Die Brigade hat in der Richtung N. Anzugreifen*, укр.: *Бригаді наступати в напрямку Н.*; нім.: *Die Ortschaft B. ist durch die 2. Kp zu sichern*, укр.: *2-й роті забезпечити охорону населеного пункту Б.*

Залежно від контексту можливі найрізноманітніші способи перекладу розглянутих конструкцій:

нім.: *Die Elektronik ist aus den modernen Streitkräften nicht wegzudenken*, укр.: *Без електроніки немислими сучасні збройні сили*; нім.: *Die Luftwaffe ist ein Teil der Streitkräfte, welcher Kampf im Luftraum zu führen hat*, укр.: *ВПС є видом збройних сил, призначених для ведення боротьби в повітрі*; нім.: *Das neue Waffensystem ist wesentlich leichter zu unterhalten als das alte*, укр.: *Нова система зброї набагато простіша в застосуванні, ніж стара*.

Як видно з наведених прикладів, в українському перекладі модальність у багатьох випадках виражається менш чітко, ніж в оригіналі. Часом вона практично зникає (див. останній приклад).

1.3. Переклад конструкцій з дієсловом у пасиві

При перекладі на українську мову німецькі пасивні конструкції передаються декількома способами, зокрема:

- пасивним станом:

нім.: *Nach dem Kaliber werden die Geschütze in leichte, mittlere, schwere und schwerste eingeteilt?*, укр.: *За калібром артилерія підрозділяється на артилерію малого, середнього, великого калібру й артилерію*

особливої потужності;

- активним станом:

нім.: *Der Gefechtsstand wurde vom Gegner unter Beschuß genommen*, укр.: Супротивник обстріляв командний пункт; нім.: *Der Fernmeldeeinsatz wird vom Fernmeldeoffizier geleitet*, укр.: Керівництво використанням засобів зв'язку здійснює начальник зв'язку;

- неозначено-особовими конструкціями:

нім.: *Im Rucksack werden getragen: Wasch- und Nähzeug, Socken, Leibwäsche und eiserne Portion*, укр.: У речовому мішку носять туалетні й швейні принадлежности, носки, натільну білизну й недоторканий запас;

- пасивним дієприкметником минулого часу в короткій формі:

нім.: *Um das Geschütz richten zu können, wurde die Lafette in eine Ober- und Unterlafette geteilt*, укр.: Лафет гармати розділений на два верстати: верхній і нижній, що дозволяє здійснювати наведення гармати;

- субстантивними конструкціями:

нім.: *Da bei dem Einsatz von Fernmeldemitteln immer die Gefahr besteht, dass abgehört wird, werden zum Schutz des Nachrichteninhalts Geheimschutzverfahren benutzt*, укр.: Оскільки при використанні засобів зв'язку завжди існує небезпека підслуховування переговорів супротивником, для захисту змісту повідомлень застосовуються методи прихованого керування військами.

Можливі й інші способи перекладу німецьких конструкцій з дієсловом у пасиві, наприклад: нім.: *Alle Kriegshandlungen, die in der Luft geführt werden, können unter dem Begriff "Luftkrieg" vereinigt werden* - укр.: *Bei бойові дії в повітрі можна об'єднати в понятті "повітряна війна"*.

В цьому прикладі німецька пасивна конструкція в перекладі опущена, оскільки в змістовному плані вона є надлишковою.

У німецьких військових текстах широко використовується інфінітив пасиву з модальними дієсловами. При перекладі цих конструкцій слід враховувати рекомендації щодо перекладу модальних дієслів і перекладу інфінітиву пасиву: нім.: *Die Reservisten der zwei ersten Einberufungsgruppen können zu Einzelübungen zur Erhaltung des Ausbildungsstandes oder zu Mob-Übungen einberufen werden*, укр.: Резервісти перших двох груп новобранців можуть бути викликані на спеціальні збори для підтримки рівня бойової підготовки або на навчання по перевірці мобілізаційної готовності.

Модальне дієслово при перекладі збережено. Для передачі інфінітиву пасиву використана широко вживана в такому разі конструкція з пасивним дієприкметником минулого часу в короткій формі: нім.: *Die Beschwerde kann schriftlich oder mündlich eingelegt werden*, укр.: Скарга подається в письмовій формі або заявляється усно.

Тут модальне дієслово опущене, пасив переданий українським пасивним станом.

1.4. Переклад розповсюджених препозитивних означень

У німецькій письмовій мові (діловій прозі, науково-технічній літературі, військових текстах) широко вживаються розповсюджені препозитивні означення. Ці означення є словосполученнями на базі прикметника або дієприкметника й розташовуються перед означальним іменником, вклинаючись між ним і артиклем (у тих випадках, коли іменник ужитий з артиклем), наприклад: нім.: *die dem Bundesministerium der Verteidigung unmittelbar unterstellte Dienststelle*.

Розповсюджені препозитивні означення вживаються й в українській письмовій мові, однак не настільки широко, як у німецьких текстах. Ця обставина враховується при перекладі; з метою дотримання норм української мови німецькі розповсюджені препозитивні означення часто передаються за допомогою українських розповсюджених постпозитивних означень або ж підрядних означальних речень: нім.: *Die unter dem Begriff "Heimatschutztruppe" zusammengefaßten Kampftruppen des Territorialheeres bestehen in Form der Jägerbataillone und Sicherungskompanien als Mob-Truppenteile/Geräteeinheiten*, укр.: *Бойові частини територіальних військ, об'єднані поняттям "війська захисту тилу", існують у формі кадрованих підрозділів: легких піхотних батальйонів й охоронних рот.*

Отже, граматичні явища тієї чи іншої мови, пов'язані з закономірностями її розвитку і обумовлені ними, в своїй сукупності є відмінними від граматичних явищ іншої мови, хоча й можуть являти в певних випадках елементи схожості.